

Η ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΩΔΙΑΚΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ

Ένα από τα πιά δύοσκολα προβλήματα του χρωματισμού είναι η οσστή εκτέλεση του *crecendo* και του *decreasing*, που πρέπει να επιτευχθεί με απόλυτη ομοιογένεια απ' όλες τις φωνές και να διαρκείσει όσο διαρκεί και το μέρος της μουσικής φράσης όπου σημειώνεται, κατά τόν έξης τρόπο:

PPP, PP, P, mp, mf, f, ff, fff, fff, ff, f, mf, mp, P, PP, PPP

Αν άκόμη προσθέσουμε πως οι τραγουδιστές έχουν μιά όλλέθρια τάση ν' άργοπορούν και να «χαμηλώνουν» στις άποχρώσεις *piano* και *pianissimo* ή να έπιταγούν το χρόνο στο *forte*, θά νιώσουμε τό πόσες λεπτομέρειες πρέπει να προσέχει ο διευθυντής της χορωδίας και πόση έπαγρύπνηση κι έπιβολή πρέπει να άκειέ στους τραγουδιστές για να πετύχει την άφονη εκτέλεση των χρωματισμών την τέλεια άκρίβεια των μελωδικών διαστημάτων.

Είναι άπαραίτητο να συμμορφωνόμαστε άκριβός με τις οδηγίες που σημειώνω ο συνθέτης σχετικά με τους χρωματισμούς, και δέν είναι λιγότερο άπαραίτητο ν' άποφεύγουμε την έπιβολή στην εκτέλεσή τους. Τό γούστο κι η λεπτότητα του μουσικού αίσθηματος πρέπει να είναι οδηγιοί μας στην έκλογή των διαφόρων βαθμών της ήχητικής έντασης.

Πολλά έργα, όπως αυτά των *πριμιτίβ* της πολυφωνίας κι άκόμα τα περισσότερα της έποχής του Παλεστρίνα, έχουν άφ' έαυτού τους την άτομική τους έκφραση κι άποστρέφονται κάθε εκζήτηση έφέ. Φτάνει κάθε φωνητικό μέρος να μπαί με ισογυρία στή ώρα του με χωρίς την έδωση νά κυριαρχεί πάνω σ' άλλα φωνητικά μέρη—έκτός άν υπάρχει καμιά κύρια μελωδία που πρέπει ν' άκουστεί περισσότερο—και κάθε φωνή να διαγραφεί με εύλυγία και διάκριση τή μελωδική καμπύλη που της έμπιστεύεται ο συνθέτης. Πρέπει μάλιστα και χορωδοί νά πεισθούν πως: «ή συγκρατημένη δύναμη είναι πιά ίσχυρή κι άποτελεσματική, σ' ότι άφορά την έκφραση, άπό την άρχαλίνωτη δύναμη. Ό ρόλος κι η νοητική της άνθρώπινης φωνής όπάχουν περισσότερο στο μετριασμένο χρώμα παρά στην εκτυφλωτική λαμπρότητα του. Έπειτα η λαμπρότητα αυτή κάνει περισσότερη έντύπωση, όταν χρειαστεί, όσο πιά άσκήτικα είναι περιορισμένη κι όσο πιά σπάνια φανερώνεται». (Μωρίς Έμανουέλ).

Όταν ο Γκαμπριέλ Φωρέ τέλειωσε την όπερά του Πηνελόπη, έγραψε στους δίκους του, άπό τό Λουγκάνο όπου βρισκόταν: «Επί τέλους, τέλειωσε!... Όλος ο κόσμος είναι εύτυχισμένος και τραγουδάει, χωρίς νά κραυγάζει: δόξα στο Δία!» Κι όπογράμμισε με διπλή γραμμή τό χωρίς νά κραυγάζει, για νά καταδείξει καλά την άποτροφή του για τις μάταιες κραυγές, που καταστρέφουν τή μουσική κι αυτή την άποτροφή πρέπει να τή συμμερίζεται κάθε καλός διευθυντής χορωδίας.

Και τώρα άς άκούσουμε πάλι τόν Μπερλιόζ:

«Συχνά, λέει, ένας μάεστρος, θέλοντας να δείξει ζήλο, άπαιτεί άπό τους μουσικούς του μιά έπιβολική εκζητημένη εκτέλεση χρωματισμών. Δέ νιώθει ούτε τόν

χαρακτήρα ούτε τό στόλ του κομματιού. Τότε οι χρωματισμοί γίνονται λεκέδες, κι οι τόνοι κραυγές. Οι προθέσεις τό φτωχό συνθέτη παρουσιάζονται έντελώς παραμορφωμένες κι έκφυλισμένες, κι αυτές του μάεστρου, όσο τίμιες κι άν είναι, δέν παρουσιάζονται λιγότερο όλλέθριες άπό τις τρυφερότητες εκείνου του γαιδάρου του μούθου, που θέλοντας να χαιδέψει τόν άφεντικό του τόν σκότωσε!»

II. ΕΡΜΗΝΕΙΑ

Σέ μιά χορωδία καλά έξασκημένη, οι τραγουδιστές πρέπει να είναι ίκανοί να δίνουν στις φωνές τους τό κέθε λογής ήχόχρωμα που άπαιτεί τό πολυφωνικό σύνολο. Γι αυτό πρέπει να συντονίζονται πάνω σε μιά κοινή συγχροδία, που πρέπει να βρίσκεται σε στενότατη σχέση με τό τάδε ή τάδε μέρος του έργου που πρόκειται να εκτελεστεί. Παράδειγμα: όλες οι φωνές της χορωδίας πρέπει να μπορούν να τραγουδάνε όμοιομορφα μιά νότα φωτεινή ή μιά νότα μουντή, σ' ένα χρώμα λαμπρόηχο ή μισοσκιασμένο: ή άκόμη, διάφορες φωνητικές ομάδες πρέπει να έξέρουν να εκτελούν ήχητικότητα διαφόρων άποχρώσεων.

Η άλλαγή των ρεζίστρ της φωνής, που κακώς τα όνομάζουν «φωνή του στήθους ή φωνή του κεφαλιού», πρέπει να γίνονται με τέλειο συγχρονισμό: τό ίδιο κι ή φωνή *φαλτσέτο*, όταν χρειαστεί να χρησιμοποιηθεί.

Οι ήχοι του κεφαλιού ή του φαλτσέτου έχουν ώραίο και χαρακτηριστικό όκουσμα όταν εκτελούνται άπό τους τενόρους, που έτσι μεγαλώνουν πιά πολύ την έκταση της φωνής τους. «Θά μπορούσε να γίνεται, λέει ο Μπερλιόζ, μιά συχνή και πετυχημένη χρήση αυτού ρεζίστρ, άν οι χορωδοί ήταν πιά προχωρημένοι στην τέχνη του τραγουδιού.» Και πρόσθετε: «Οι τράποι έκομπής της φωνής, που δημιουργούν στους άντρες τούς ήχους μικτών και σκιασμένων φωνών, είναι έξαιρετικό πολύτιμοι και δίνουν πολύ χαρακτήρα τόσο στο άτομικό όσο και στο χορωδικό τραγούδι.»

Ό βισήμπος Γάλλος συγγραφέας του 18ου αιώνα Σαιντ-Έρβερμόν συνήφισε έμμετρα τούς κανόνες έρμηνεύας που πρέπει να τηρούνται άπαραίτητα για τό ξεκάθαρο τραγούδι—πρέπει λέει να προσέχουμε:

Την άκρίβεια της έκφρασης.

Χωρίς ακρότητα μιά ούτε πιαδαρότητα.

Τό ύφος, την καθαρότητα.

Τό χρόνο, την κίνηση και την προωδία,

Σέ κάθε συλλαβή μακρά ή βραχεία.

Τή οσστή κατανόηση

Και την άνάλογη έκφραση

Του νοήματος...

Μ' άλλα λόγια και με συντομία: ο καλλιτέχνης του τραγουδιού, άν είναι έδουνηθός, είναι όποχρεωμένος όταν τραγουδάει έναν ήχο είτε σάν σολίστα, είτε σάν μέλος ενός συγκροτήματος, να λόνει στή στιγμή ένα σωρό προβλήματα ψήστης σημασίας. Αν λόνει πόν θέλει να πετύχει την τελειότητα, πρέπει:

— Νά έκτιμά άμέσως τή ρυθμική άξία του ήχου πού θά τραγουδήσει, τό σχετικό ύψος του και τό μέγεθος του διαστήματος, είτε του ψηλότερου είτε του χαμηλότερου, πού πρέπει νά τό έκτέλεσει χωρίς γκλιάντο.

— Νά εξασφαλίζει τήν τέλεια άκρίβεια του τόνου.
— Νά χρωματίζει καλά τά φωνήεντα.
— Ν' άρθρώνει καθαρά τά σύμφωνα.
— Νά τρηεί έπακριβώς τήν άξία τής νότας και τούς χρωματισμούς πού σημειώνει ο συνθέτης.

Ν' άκούει τά φωνητικά ή όργανικά μέρη πού συνοδεύουν τό μέρος πού τραγουδάει αυτός.

— Νά διαβάζει άπό πριν τις νότες ή τις παύσεις πού άκολουθούν ή νά τις θυμάται, άν τραγουδάει άπό μνήμη.

— Νά κοιτάζει τό μάστρο.
— Νά φροντίζει νά κρατάει γεμάτο και σταθερό τόν ήχο του, άν ή άξία τής νότας πού τόν άντεπροσωπεύει είναι μεγάλη.

— Νά μήν παύει νά μετράει μέ τό νού του ...

Και τί άλλο άκόμη;... Νά νιώθει τό πνεύμα του έργου πού τραγουδάει και νά χει όπ' όψη του τό κάθε τί πού μπορεί νά δώσει περσότερη έκφραση και περσότερη όμορφιά στό τραγούδι του. Και τέλος, όπως έλεγε ήδη τό 1732 ο Γάλλος Ιστορικός και κριτικός του 18ου αιώνα Ζάν - Μπατίστ Ντυμπό, «νά όποκαθιστά μέ τό πνεύμα του ό,τι δέ στάθηκε δυνατό νά γραφτεί μέ νότες». Κι ο λεπτός αυτός κριτικός προσέθετε: «ο κάθε καλλιτέχνης κάνει αυτή τήν όποκατάσταση άνάλογα μέ τήν Ικανότητά του.»

“Ας μήν ξεχνάμε λοιπόν ποτέ πως μόνες οι νότες δέν κάνουν τή μουσική.»

Βέβαια αυτό είναι ένα πλατό πρόγραμμα έγκεφαλικής ένέργειας, πρέπει όμως νά πραγματοποιηθεί ολοκληρωτικά, γιατί «δέν ύπάρχει παρά μία μονάχα μέθοδος, ή καλύτερη, πού έγκειται στην ώραία άπαγγελία και τό λεπτό γουστό στην έκτέλεση του τραγουδιού», καθώς λέει ο Γάλλος αισθητικός ντε λά Σαπέλ (1739)

Μά και πάλι δέ προκύπτει κανένα καλλιτεχνικό άποτέλεσμα άν άπό μία έκτέλεση, όσο άκριβής κι άν είναι, λείπει ή ζωή, ή ψυχή κι ή θερμή. «Τό καλό γουστό στη έκτέλεση των έκφραστικών τόνων, λέει ο Γάλλος αισθητικός Ντε Μπρός, παίρνει σημαντική θέση στη μουσική σύνθεση, πρό πάντων στο ρετσιτατίβο και στις παθητικές άριες. ‘Ο συνθέτης κι ο τραγουδιστής πρέπει νά προσέχουν πάρα πολύ τό ζήτημα αυτό, άν θέλουν ν' άποδόσουν πραγματικά τήν έκφραση του αισθήματος.»

‘Ο τόνος πού τό έρμηνεύει είναι ή γλώσσα του έσωτερικού νοήματος. Δέ φτάνουμεν σ' αυτόν παρά μονάχα μέ τή συγκίνηση πού διεγείρουν μέσα μας τά πάθη πού μάς τρικυμίζουν.»

‘Αφού τό γουστό ύπαγορεύει τήν έκλογή των διαφόρων έκφραστικών μέσων, έξαρτάται άπό τό μάστρο νά διεγείρει τόν ένθουσιασμό τόσο των έκτελεστών όσο και των άκροατών, μεταδίνοντάς τους τήν πίστη πού τόν έμψυχώνει.

«Πολύ συχνά— λέει ο Βέλγος μουσικολόγος Φρετίς, πού ήταν κι ένας έξαιρετος διευθυντής χορωδίας— φταίει περσότερο ή τεμπελιά παρά ή άνικανότητα του μάστρου' μα ή τεμπελιά δέν έχει καθόλου θέση σε μία εδύσειστη ψυχή.»

Πρέπει οι μουσικοί νά αισθάνονται πως ο μάστρος τους νιώθει κι ότι δονείται άπό συγκίνηση' ετότε, καθώς λέει ο Μπερλιόζ, τό αισθήματός του κι ή συγκίνηση του μεταδίνονται σ' αυτούς πού διευθύνει, ή έσωτερική του φλόγα τούς θερμαίνει, ο ηλεκτρισμός του τούς ήλεκτρίζει, ή δύναμη του ένθουσιασμού του τούς συνοπαίρνει. Σκορπάει γύρω του τις ζωτικές ακτίνες τής μουσικής του τέχνης. ‘Αν είναι όμως άδρανής και παγερός, παραλύει ό,τι τόν περιβάλλει, σάν τά παγόβουνα των πολικών θαλασσών, πού μαντεύουμε τό πλησίον τους άπό τό άπότομο πάγωμα του άέρα.»

Δέ θά μπορούσε νά μιλήσει κανείς καλύτερα' πραγματικά, όταν λείπει ή έσωτερική φλόγα ό,λες οι καλλιτεχνικές προσπάθειες παραμένουν πάντα άκαρπες,